

فرا تحلیل نقش پرورش طیور محلی در معیشت پایدار خانوارهای روستایی

حلیمه رزمی^۱، علی شمس^۲

چکیده

با وجود گسترش سیستم‌های نوین مرغداری صنعتی، ۱۲۲۱۰۰۰ بهره‌بردار طیور محلی در ایران وجود دارد. این سیستم پرورشی به‌عنوان بخشی از فعالیتهای دامپروری در روستاها نقش به‌سزایی در معیشت خانوارهای روستایی ایفا کرده و تحقیقات متعدد صورت گرفته نیز از ابعاد مختلف به این موضوع پرداخته‌اند. تحقیق حاضر نقش طیور محلی در معیشت خانوارهای روستایی را از طریق روش فراتحلیل موردبررسی قرار داده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه معکوس استفاده شد و ۳۰ مطالعه صورت گرفته در این زمینه بررسی گردید. نتایج تحقیق حاکی از آن است که از ۳۰ مطالعه مورد بررسی، ۸۶/۶، ۷۶/۶، ۳۶، ۳۰ و ۲۳ درصدشان به ترتیب به نقش طیور محلی در ایجاد سرمایه مالی، انسانی، اجتماعی، طبیعی و فیزیکی اشاره کرده‌اند. همچنین ۸۳، ۷۳، ۴۷، ۲۰ و ۲۰ درصد مطالعات نیز به نقش طیور محلی در ایجاد درآمد، بهبود امنیت غذایی، افزایش رفاه، کاهش آسیب‌پذیری و استفاده پایدار و سالم از منابع طبیعی اشاره کرده‌اند. در مجموع قابل‌ذکر است که پرورش طیور محلی در درجات مختلف در تأمین سرمایه‌های معیشت نقش داشته و منجر به برآورده شدن خروجی‌های معیشت پایدار می‌شود.

واژگان کلیدی: فرا تحلیل، نظام تولیدی، طیور محلی، معیشت، خانوارهای روستایی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان

^۲ استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشگاه زنجان

مقدمه

در ادبیات مختلف تعریف‌های مختلفی از معیشت ارائه شده است که تقریباً تمام آن‌ها معیشت را به‌عنوان وسیله‌ای برای ایجاد یک زندگی از جمله دسترسی قابل اعتماد به منابع دائمی از مواد غذایی، درآمد و اشتغال تعریف می‌کنند که به‌نوبه خود به قابلیت‌ها و دارایی‌ها (منابع، شبکه‌های اجتماعی و مهارت) بستگی دارد (Dolberg, ۲۰۰۷; Ahuja et al., ۲۰۰۸). کرمی و انصاری (۱۳۹۱) در یک تعریف جامع‌تر معتقدند که معیشت به کلیه دارایی‌های مالی و اجتماعی، قابلیت‌ها و فعالیت‌های موردنیاز برای یک شیوه زندگی اطلاق می‌شود. دارایی‌ها اغلب شامل پنج عنصر سرمایه‌های انسانی (نیروی کارگری، سلامت، مهارت و دانش افراد)، سرمایه‌های طبیعی (دسترسی به زمین، منابع آب، حیات‌وحش، پوشش‌های گیاهی و جانوری و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری)، سرمایه‌های اجتماعی (باورهای اجتماعی، هنجارها)، سرمایه‌های فیزیکی (مسکن، وسیله نقلیه، تجهیزات و احشام و طیور) و سرمایه‌های مالی (پس‌اندازها، اشیاء باارزش، دسترسی به درآمد مستمر، اعتبارات و بیمه‌های اعتباری) است که منجر به افزایش درآمد و رفاه، کاهش آسیب‌پذیری، غذای خوب و امنیت غذایی و سازگاری با محیط‌زیست و استفاده پایدار از منابع طبیعی می‌شود (Dolberg, ۲۰۰۷). مفهوم امنیت غذایی و معیشت نزدیک و مرتبط به هم است. امنیت غذایی دسترسی کافی همه مردم در همه زمان‌ها به مواد غذایی مغذی برای رفع نیازهای غذایی برای فعالیت و زندگی سالم است (Kryger, ۲۰۱۰). توانایی برای فرار از فقر و ناامنی غذایی به‌طور قابل‌توجهی بر دسترسی امن به طیف وسیعی از دارایی (طبیعی، اجتماعی، فیزیکی، مالی و انسانی) بستگی دارد (Alderson and Jordan, ۲۰۰۷).

کشاورزی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد روستایی است و نسبت به سایر بخش‌ها به فقر و کاهش فقر توجه بیشتری دارد و به‌عنوان موتور محرک برای کاهش فقر در کشورهای درحال توسعه مورد توجه است و از این قابلیت برخوردار است که بتواند شکوفایی اقتصادی و اجتماعی را به ارمغان آورد (علی‌بیگی و موسوی مطلوب، ۱۳۹۱). بر طبق گزارش‌های فائو در سال ۲۰۱۴ از کل جمعیت ۷/۲۴۳ میلیارد نفری جهان، ۳/۳۶۲ میلیارد نفر آن در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و از نظر تغذیه و امنیت غذایی در شرایط مطلوبی نیستند. همچنین ۸۰۵ میلیون نفر از کل جمعیت دنیا از سوءتغذیه مزمن رنج می‌برند که اکثراً در روستاها و مناطق کمتر توسعه‌یافته سکونت دارند (Dadheech & Vyas, ۲۰۱۴) و غالباً برای ادامه حیات به کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط به کشاورزی وابسته هستند (علی بیگی و موسوی مطلوب، ۱۳۹۱). همچنین کشاورزی به‌عنوان یکی از عناصر مهم اقتصاد در جنوب آسیا بخش قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده و مواد غذایی جمعیت شهری در حال رشد را تأمین می‌کند و با توجه به اینکه بالاترین تراکم فقر در مناطق روستایی است و اکثریت خانواده‌های فقیر برای امرارمعاش به‌طور مستقیم یا به‌طور غیرمستقیم به کشاورزی وابسته هستند رشد کشاورزی پیش‌شرط کاهش سطح فقر است (Dadheech & Vyas, ۲۰۱۴). البته باید در نظر داشت خانوارها و گروه‌های جمعیتی را زمانی می‌توان فقیر به حساب آورد که با فقدان منابع برای کسب انواع رژیم‌های غذایی، مشارکت در فعالیت‌ها و شرایط و امکانات معمول زندگی مواجه باشند. سن (۱۹۷۶) اشاره می‌کند که فقر را باید به صورت محرومیت از قابلیت‌های اساسی در نظر گرفت و نه صرفاً پایین بودن درآمدها که ضابطه متعارف شناسایی فقر است (خدادادکاشی و سلیمان‌نژاد، ۱۳۹۱).

در ایران حدود ۲۸ درصد جمعیت کشور در روستاها به سر می‌برند که فعالیت غالب آن‌ها کشاورزی است (علی بیگی و موسوی مطلوب، ۱۳۹۱). تنوع تولید محصولات کشاورزی و سودآوری و همچنین رقابتی بودن محصولات دامی سبب شده که دام یکی از گزینه‌ها برای تولید مواد غذایی و کاهش فقر باشد (Justus, ۲۰۱۳). تنوع معیشت در خانواده‌های فقیر محدود است و دام برای آن‌ها به‌منزله یک منبع مهم درآمد و مهم‌ترین دارایی است، بنابراین خانواده‌های فقیر تمایل به پرورش طیور دارند (Birol et al, ۲۰۱۰). نقش طیور در معیشت روستاییان فقیر بیشتر از خانوارهای متوسط و ثروتمند است (Birol et al, ۲۰۱۰; Ahuja et al, ۲۰۰۸).

طیور محلی به پرنده‌گانی مانند مرغ خانگی، بوقلمون، اردک، غاز، شترمرغ و غیره گفته می‌شود که به انسان خدمات اقتصادی ارائه می‌کنند. پرورش طیور محلی یکی از تولیدات دامی است که سهم قابل‌توجهی از مواد غذایی انسان را تأمین می‌کند (Elijah & Adedapo, ۲۰۰۶). طبق اعلام سازمان جهانی خواروبار کشاورزی (FAO) مرغ بیشترین سهم را در تعداد حیوانات خانگی داراست و نیاز به سرمایه‌گذاری کمتری دارد (Conan et al., ۲۰۱۲) و ۱ میلیارد نفر در سراسر جهان در فعالیت‌های خرده‌پا درگیر هستند (et al., ۲۰۰۹). در بسیاری از کشورهای درحال توسعه عمدتاً مرغ در سیستم‌های سنتی پرورش داده می‌شود و به علت نیاز کم به نهاده‌ها و نیز عملکرد و خروجی سریع‌تر، این سیستم سنتی در سراسر جهان موجود است و تصور می‌شود که در آینده نیز ادامه پیدا کند و برآورد می‌شود که ۸۰ درصد طیور از طریق سیستم‌های سنتی و توسط خانواده‌ها تولید می‌شود (Dadheech & Vyas, ۲۰۱۴). پرورش مرغ محلی نقش مهمی در بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی جامعه روستایی و اشتغال در مناطق روستایی دارد و فقرا می

توانند با استفاده از این فرصت بهره‌برداری به دلیل کوچک و کم‌هزینه بودن استفاده کنند. طیور محلی یک منبع مهم پروتئینی و مکمل درآمد بوده که امنیت غذایی را برای تعداد زیادی از خانواده‌های فقیر تأمین می‌کند و با وجود تکثیر مرغ صنعتی در مقیاس بزرگ هنوز تقاضا برای مرغ محلی وجود دارد و بخش قابل توجهی از جمعیت کل مرغ در سطح ملی طیور محلی است. از پرورش‌دهندگان مرغ محلی تخم‌مرغ باکیفیت بالا و گوشت سفید با پروتئین غنی تأمین می‌شود و پرورش‌دهندگان، تخم‌مرغ و گوشت سفید باکیفیت را برای مصرف داخلی (خود خانوارها) و عرضه به بازار تولید می‌کنند (Nath et al., ۲۰۱۲). ویژگی‌های دیگر این سیستم تولیدی ایجاد پایگاه اجتماعی برای زنان (Kryger et al., ۲۰۱۰)، تضمین تولید مداوم مواد غذایی با کیفیت بالا و کاهش آسیب‌پذیری فقرا از طریق ایجاد درآمد نقدی و پس‌انداز (Otte, ۲۰۰۶)، گردش سریع مالی، بازدهی بیشتر به سبب تغذیه از باقیمانده مواد غذایی و بقایای گیاهی، جایگزین خوب برای گوشت گاو و گوسفند (Tufal et al., ۲۰۱۲)، سیستم مناسب برای کمک به درآمد خانواده کشاورزان فقیر و کوچک و به‌ویژه زنان روستایی هست. پرورش طیور خانگی نقش مهمی در تهیه غذای باکیفیت و پروتئینی اعضای خانواده داشته و مرغ تولیدشده می‌تواند به فروش برسد و یا به مبادله با نیازهای ضروری خانواده مانند پزشکی، لباس و هزینه‌های مدرسه برسد. همچنین طیور محلی در روستا در کنترل آفات و تولید کود نقش فعالی دارند و برای جشنواره‌های ویژه و برای بسیاری از مراسم‌های سنتی ضروری و موردنیاز هستند (Kryger et al., ۲۰۱۰, Rahman ۲۰۱۲). شیوه مدیریت آسان و نیاز به نیروی کار و نیروی جسمانی کمتر در مقایسه با سایر فعالیت‌های کشاورزی و نیز منبع خوب درآمدی از دیگر ویژگی‌های این سیستم تولیدی است (Harilal, ۲۰۱۳).

Islam et al. (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای در بنگلادش بیان می‌کنند که پرورش طیور محلی به‌عنوان ابزاری مناسب جهت تأمین پروتئین باکیفیت بالا برای جمعیت در حال رشد و ارائه‌کننده درآمد اضافی به کشاورزان فقیر و به‌ویژه زنان شناخته می‌شود. همچنین پرورش طیور محلی ضمن فراهم کردن درآمد اضافی، تأمین غذا و امنیت غذایی را بهبود بخشیده و سبب خوداشتغالی زنان و توانمندسازی آنان شده است و پایگاه اجتماعی زنان و خانواده‌های آنان را بهبود بخشیده است.

dadheech&vyas (۲۰۱۴) در تحقیق خود با عنوان سهم طیور در ریشه‌کنی فقر و ارتقاء برابری جنسیتی در مناطق آسیای جنوبی طیور را به‌عنوان یک سیستم مهم برای تغذیه جمعیت روبه رشد و سریع انسانی در کشورهای در حال توسعه جنوب آسیا معرفی می‌کند که به کشاورزان فقیر و کوچک‌مقیاس و به‌ویژه زنان ایجاد درآمد می‌کند و برای چشم‌انداز آینده در برنامه‌های توسعه جایگاه برجسته برای طیور در نظر می‌گیرد.

Justus et al. (۲۰۱۳) در مطالعه خود با عنوان شیوه‌های مدیریت و چالش‌های تولید مرغ بومی خرده‌پا در کنیا غربی، تولید مرغ بومی را فعالیتی نافع و سودمند معرفی می‌کند که مردم بدان کار اشتغال دارند و بهبود در دسترسی به نهاده‌های ورودی و بازاریابی سبب افزایش سود بهره‌برداران خواهد شد و دریافت خدمات محدود حمایت نهادی مانند خدمات ترویج، اعتباری، خدمات دامپزشکی، آموزش و بازاریابی محصولات و بیماری‌های تهدیدکننده تولید از قبیل بیماری (NCD)، کوکسیدیوز و حصه مرغان را از چالش‌های مهم معرفی می‌کند.

Harilal (۲۰۱۳) در تحقیق خود با عنوان وضعیت اقتصادی تولیدکنندگان طیور محلی در آندراپرادش هند به این نتیجه رسید که اکثر بهره‌برداران زنانی با سن متوسط، کم‌سواد و با خانواده هسته‌ای که ۴۹ درصد از آن‌ها در سایر فعالیت‌های کشاورزی هم درگیر بودند و پرورش طیور محلی سبب بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این خانوارها شده است.

Harilal (۲۰۱۳) در تحقیق خود با عنوان امنیت معیشتی برای خانوارهای روستایی از طریق پرورش مرغ محلی در آندراپرادش هند به این نتیجه رسیدند که گله طیور متشکل از ۱۰ پرنده ماهانه ۵۸۰/۵۹ روپیه درآمد به هر خانواده ارائه می‌کند. همچنین به این نتیجه رسیدند که از مزایای توزیعی درآمد حاصل از پرورش مرغ محلی برای فعالیت‌های خانگی و آموزش و پرورش کودکان استفاده می‌شود. از نظر پاسخگویان فعالیت‌های مرغ محلی اشتغال روزانه برای مردان و زنان فراهم می‌کند. ۸۴/۹۷ درصد از پاسخگویان گزارش کرده بودند که مرغ محلی غذای کافی برای آن‌ها ارائه می‌کند و در سلامت آن‌ها تأثیرگذار است.

Meena et al. (۲۰۱۲) در تحقیق خود با عنوان امنیت غذایی و معیشت از طریق مرغ محلی برای کارگر کوچک و بی زمین بیان می‌کند که در هند برای خروج فقرا از این وضعیت توجه ویژه‌ای به دام و طیور در محیط‌های روستایی مبذول می‌شود و مرغ محلی به‌عنوان یک فعالیت درخور توجه برای معیشت خانوارهای روستایی شناخته شده است. همچنین به این نتیجه رسیدند که پرورش طیور محلی

توسط روستاییان درآمد قابل توجهی را برای پاسخگویی به نیازهای آن‌ها بخصوص برای هزینه‌های روزانه خانوارهای فقیر روستایی فراهم می‌کند.

Tufal et al. (۲۰۱۲) در پژوهش خود با عنوان اقتصاد طیور محلی در منطقه تحصیل هند گزارش کردند که طیور به دلیل تغذیه خانواده، فروش در بازارهای محلی و کسب درآمد به اقتصاد خانوارهای روستایی کمک می‌کنند و به دلیل گردش مالی سریع و بازده بالاتر منبع قابل توجهی از درآمد هستند.

Malik et al. (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان نقش زنان روستایی در بهبود وضعیت تغذیه‌ای خانواده و امنیت غذایی از طریق سیستم تولید سنتی در سودان به این نتیجه رسیدند که پرورش مرغ محلی با اینکه از طرح‌های توسعه، آموزش و بازاریابی و دامپزشکی حمایتی را دریافت نکرده است ولی در بهبود وضعیت تغذیه خانوار و امنیت مواد غذایی تأثیر مثبتی دارند.

Biroi et al. (۲۰۱۰) در مطالعه خود با عنوان نقش طیور در معیشت و تأثیر آنفلوآنزای مرغی در معیشت به این نتیجه رسیدند که طیور نقش مهمی در معیشت فقرای روستایی دارد و شیوع آنفلوآنزای مرغی معیشت را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بر عرضه و تقاضای مرغ تأثیر منفی دارد.

State (۲۰۰۹) در مطالعه خود تحت عنوان نقش طیور محلی در معیشت مردم اوگاندا به این نتیجه رسیدند که طیور یکی از ارکان مهم معیشت در روستاهای اوگاندا است که در اکثریت خانواده‌ها، طیور برای خودمصرفی، فروش و همچنین به دلایل جایگاه فرهنگی نگهداری و پرورش داده می‌شود.

Ramdas (۲۰۰۹) در تحقیقی در هند بیان می‌کند که زنان بومی آندراپرادش هند به پرورش طیور طی نسل‌های طولانی معروف هستند و پرورش طیور محلی از لحاظ کمک به معیشت زنان مهم بوده و در زندگی جوامع بومی از اهمیت فرهنگی بسیاری برخوردار هستند.

Ahuja et al. (۲۰۰۹) در تحقیق خود تحت عنوان طیور اساس معیشت فقرای روستایی در بنگال غربی به نقش طیور در بهبود معیشت فقرای روستایی اشاره کردند و اینکه معیشت روستاییان بنگال غربی وابسته به پرورش طیور محلی است و روستاییان از طریق فعالیت در پرورش طیور محلی به درآمد و رفاه دست پیدا می‌کنند و غذای مصرفی خانوار را تأمین می‌کنند.

Sharma (۲۰۰۷) در تحقیقی در هند گزارش کرد که دام نقش محوری در معیشت عموم مردم روستایی در کشورهای درحال توسعه ایفا می‌کند و طیور محلی با فراهم کردن درآمد نقدی و بهره‌گیری از زمان کوتاه خانواده به‌طور قابل توجهی به امنیت غذایی بخش‌های آسیب‌پذیر و ضعیف (زنان و کودکان) توده‌های روستایی کمک می‌کند. رشد جمعیت شهرنشینی و خشک‌سالی‌های پی‌درپی باعث افزایش اتکا به چنین فعالیت تولیدی کم‌خطر در کشورهای فقیر شده است و در سایر کشورهای درحال توسعه نیز تلاش‌های همراه با مشارکت فعال همه اعضا برای تقویت و ترویج طیور محلی می‌تواند ابزار بسیار مؤثری در مبارزه با فقر مطلق و تأمین امنیت غذایی و معیشت هست.

Sonaiya (۲۰۰۷) در پژوهش خود گزارش می‌کند که بسیاری از خانواده‌های روستایی مرغ را از طریق زنان و کودکان و افراد آسیب‌پذیر جامعه-سالمندان و افرادی که مشکلات جسمی دارند-پرورش می‌دهند. مرغ محلی ۱۹-۵۰ درصد درآمد برای خانواده ایجاد کرده و ۹۸ درصد از تولید مرغ مصرفی روستاهای کشورهای درحال توسعه را تأمین می‌کند. Mack (۲۰۰۵) در تحقیق خود با عنوان سهم طیور در توسعه مناطق روستایی، طیور محلی را به‌عنوان یک عامل در توسعه و کاهش فقر می‌داند و معتقد است که باید سیاست‌های گسترده‌ای در جهت توسعه طیور برای رسیدن به توسعه ملی در نظر گرفته شود.

Gueye (۲۰۰۰) در مطالعه خود با عنوان زنان و تولید طیور محلی در روستاهای آفریقا به این نتیجه رسید که طیور محلی یک دارایی بارز است، زیرا می‌تواند به‌طور مجزا به امنیت غذایی و کاهش فقر در میان گروه‌ها و مناطق محروم کمک کند.

همانطوری که ملاحظه می‌شود در مطالعات صورت گرفته که بیشتر در کشورهای در حال توسعه انجام شده است، به نقش طیور محلی در معیشت خانوارهای روستایی اشاره شده است. این تحقیق با استفاده از روش شناسی فراتحلیل و با هدف پاسخ به نقش پرورش طیور محلی در معیشت خانوارهای روستایی انجام شد.

روش شناسی

تحقیق توصیفی مروری حاضر با هدف شناسایی نظام‌های بهره‌برداری طیور محلی و نقش آن در معیشت خانوارهای روستایی صورت گرفت. روش تحقیق مورد استفاده فراتحلیل می‌باشد؛ روش تحقیق فراتحلیل از نوع کاربردی است و در زمره پژوهش‌های کمی قرار می‌گیرد. ابزار به کار گرفته‌شده در این پژوهش پرسشنامه معکوس بود که با بررسی ۳۰ مطالعه‌ای که طی سال‌های گذشته و در کشورهای مختلف در زمینه پرورش طیور محلی و نقش آن در سرمایه‌های معیشت و خروجی‌های معیشت صورت گرفته بود، نسبت به استخراج نقش طیور محلی در سرمایه‌ها و خروجی‌های معیشت اقدام شد. در این تحقیق، تمرکز روی تحقیقات انجام‌شده درباره یک موضوع خاص است و از جدول توزیع فراوانی برای تحلیل داده‌ها استفاده گردید.

نتایج و بحث

معیشت و اقتصاد روستایی به کشاورزی و مشاغل مرتبط به آن وابسته است. از میان مشاغل کشاورزی بخش دام به سبب تنوع معیشتی و رقابتی بودن برتر است و غذای پروتئینی جمعیت در حال رشد را فراهم می‌کند. صنعت پرورش طیور زیر بخش دام است که به دو صورت پرورش صنعتی و سنتی پرورش داده می‌شود. پرورش صنعتی در واحدهای خاص و بزرگ که نیاز به امکانات و تجهیزات فراوانی هستند صورت می‌پذیرد و دارای مزیت‌ها و محدودیت‌های خاصی هم هستند. ولی در مقابل پرورش طیور محلی که در سطح روستاها و مناطق نیمه‌شهری و حتی برخی مواقع در مناطق شهری و توسط خانواده‌ها و در اندازه کوچک پرورش داده می‌شوند، سیستمی است که نیروی کار آن توسط اعضای خانواده فراهم می‌شود و اکثراً به سبب نیاز به نیروی جسمانی و کار کمتر، زنان، کودکان و سالخوردگان در پرورش آن درگیر هستند و بدین جهت برای ایجاد اشتغال به افرادی که توانایی انجام کارهای سنگین را ندارند و بیکار هستند مناسب است و به توانمندسازی آن‌ها کمک می‌کند و به تبع آن ایجاد درآمد و رفاه را به ارمغان می‌آورد. در صنعت پرورش طیور بیشترین هزینه تولید هزینه خوراک طیور هست؛ سیستم پرورش طیور محلی در اکثر کشورها به صورت سیستم آزادبرد و کاوش می‌باشد که در آن طیور در طول روز برای کاوش در محیط اطراف منزل آزاد هستند و خوراک خود را از این طریق به دست می‌آورند. همچنین این سیستم تولیدی به تکنولوژی‌های پیشرفته و امکانات زیاد احتیاج ندارد، بنابراین هزینه تولیدی در این سیستم تولیدی کم است. از بین مطالعات مورد بررسی مطالعاتی که نقش پرورش طیور محلی در تأمین سرمایه‌های معیشت را مورد بررسی قرار داده بودند در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱- توزیع فراوانی نقش طیور محلی در تأمین سرمایه‌های معیشت

مطالعات	درصد فراوانی	فراوانی	سرمایه‌های معیشت
(Abdelgader, ۲۰۰۷); (Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Alderson & Jordaan, ۲۰۰۷); (Birol et al., ۲۰۱۰); (Deca et al., ۲۰۱۴); (Dolberg, ۲۰۰۷); (FAO, ۲۰۰۹); (Fentie et al., ۲۰۱۳); (Gueye, ۲۰۰۳); (Hamilton-west, ۲۰۱۲); (Harilal, ۲۰۱۳); (Meena et al., ۲۰۱۲); (Ndirangu et al., ۲۰۱۰); (Pica-Ciamarra & Otte, ۲۰۱۰); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Ranwedzi, ۲۰۰۲); (Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Rultana, ۲۰۱۲); (Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zewdu et al., ۲۰۱۳); (Mwale & masika, ۲۰۰۹); (Zaman, ۲۰۰۵); (Kingori et al., ۲۰۱۰).	۷۶/۶	۲۳	انسانی
(Dolberg, ۲۰۰۷); (FAO, ۲۰۰۹); (Jugessur, ۲۰۰۲); (Moreki, ۲۰۰۱); (Mwale & masika, ۲۰۰۹); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Rultana, ۲۰۱۲); (Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zaman, ۲۰۰۵).	۳۰	۹	طبیعی
(Abdelgader, ۲۰۰۷); (Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Alabi, ۲۰۰۶); (Alderson & Jordaan, ۲۰۰۷); (Birol et al., ۲۰۱۰); (Deca et al., ۲۰۱۴); (Dolberg, ۲۰۰۷); (FAO, ۲۰۰۹); (Fentie et al., ۲۰۱۳); (Gueye, ۲۰۰۳); (Harilal, ۲۰۱۳); (Islam et al., ۲۰۰۲); (Kasapidou, ۲۰۱۴); (Meena et al., ۲۰۱۲); (Moges et al., ۲۰۱۰); (Moreki, ۲۰۰۱); (Ndirangu et al., ۲۰۱۰); (Pica-Ciamarra & Otte, ۲۰۱۰); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Ranwedzi, ۲۰۰۲); (Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zewdu et al., ۲۰۱۳); (Zaman, ۲۰۰۵); (Mwale & Masika, ۲۰۰۹); (Kingori et al., ۲۰۱۰).	۸۶/۶	۲۶	مالی
(Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Deca et al., ۲۰۱۴); (Dolberg, ۲۰۰۷); (FAO, ۲۰۰۹); (Fentie et al., ۲۰۱۳); (Gueye, ۲۰۰۲); (Mwale & Masika, ۲۰۰۹); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zaman, ۲۰۰۵); (Harilal, ۲۰۱۳).	۳۶/۶	۱۱	اجتماعی
(Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Harilal, ۲۰۱۳); (Zaman, ۲۰۰۵); (Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Harilal, ۲۰۱۳); (Islam et al., ۲۰۰۲).	۲۳/۳	۷	فیزیکی

نتایج حاصل از مطالعه حاضر (جدول ۱) نشان داد که از ۳۰ مطالعه مورد بررسی، ۲۲ مطالعه (۷۶/۶ درصد) گزارش کرده بودند که پرورش طیور محلی در دارایی‌های انسانی (تأمین مواد غذایی، سلامت جسمانی و...) مؤثر هستند. نقش مثبت و محسوس پرورش طیور محلی در تأمین سرمایه طبیعی را ۹ مطالعه (۳۰ درصد)، سرمایه مالی را ۲۶ مطالعه، سرمایه اجتماعی را ۱۱ مطالعه و سرمایه فیزیکی را ۷ مطالعه گزارش کرده‌اند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پرورش طیور محلی در تأمین سرمایه‌های معیشت (فیزیکی، اجتماعی، مالی، طبیعی و انسانی) در درجات مختلف نقش دارند.

مطالعات مختلف به نقش طیور در خروجی‌های معیشت پرداخته‌اند. در ۳۰ مطالعه مورد بررسی، نقش طیور محلی در تأمین هریک از خروجی‌های معیشت در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲- جدول توزیع فراوانی نقش طیور محلی در خروجی های معیشت

مطالعات	درصد فراوانی	فراوانی	خروجی های معیشت
(Abdelgader, ۲۰۰۷); (Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Alabi, ۲۰۰۶); (Alderson & Jordaan, ۲۰۰۷); (Birol et al., ۲۰۱۰); (Deca et al., ۲۰۱۴), (FAO, ۲۰۰۹); (Fentie et al., ۲۰۱۳); (Gueye, ۲۰۰۳); (Harilal, ۲۰۱۳); (Islam et al., ۲۰۰۲); (Kasapidou, ۲۰۱۴), (Meena et al., ۲۰۱۲); (Moges et al., ۲۰۱۰); (Moreki, ۲۰۰۱); (Ndirangu et al., ۲۰۱۰); (Pica-Ciamarra & Otte, ۲۰۱۰); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Ranwedzi, ۲۰۰۲); (Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Sulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zewdu et al., ۲۰۱۳); (Zaman, ۲۰۰۵); (Mwale& Masika, ۲۰۰۹); (Kingori et al., ۲۰۱۰).	۸۳/۳	۲۵	درآمد بیشتر
(Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Birol et al., ۲۰۱۰); (Deca et al., ۲۰۱۴); (FAO, ۲۰۰۹); (Gueye, ۲۰۰۲); (Gueye, ۲۰۰۳); (Harilal, ۲۰۱۳); (Moges et al., ۲۰۱۰); (Mwale& Masika, ۲۰۰۹); Ramdas(۲۰۰۹); Ranwedzi (۲۰۰۲); Zewdu et al.(۲۰۱۳); (Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Harilal, ۲۰۱۳).	۴۶/۶	۱۴	افزایش رفاه
(FAO, ۲۰۰۹); (Pica-Ciamarra & Otte, ۲۰۱۰); (Zaman, ۲۰۰۵); (Harilal, ۲۰۱۳);)Sayda A.M., ۲۰۱۲); (Ahuja et al., ۲۰۰۸),	۲۰	۶	کاهش آسیب پذیری
(Abdelgader, ۲۰۰۷); (Ahuja et al., ۲۰۰۸); (Alderson & Jordaan, ۲۰۰۷); (Birol et al., ۲۰۱۰); (Deca et al., ۲۰۱۴); (FAO, ۲۰۰۹); (Fentie et al., ۲۰۱۳); (Gueye, ۲۰۰۳); (Hamilton-west et al., ۲۰۱۲); (Harilal, ۲۰۱۳); (Meena et al., ۲۰۱۲); (Mwale& Masika, ۲۰۰۹); (Ndirangu et al., ۲۰۱۰); (Pica-Ciamarra & Otte, ۲۰۱۰); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Ranwedzi, ۲۰۰۲); (Sultana, ۲۰۱۲); (Sayda A.M., ۲۰۱۲), (Rulegue & Dhawan, ۲۰۰۹); (Zewdu et al., ۲۰۱۳); (Zaman, ۲۰۰۵); (Kingori et al., ۲۰۱۰).	۷۳/۳	۲۲	بهبود امنیت غذایی
(Bell, ۲۰۰۹); (FAO, ۲۰۰۹); (Moreki, ۲۰۰۱); (Ramdas, ۲۰۰۹); (Zaman, ۲۰۰۵); (Kingori et al., ۲۰۱۰).	۲۰	۶	استفاده پایدار و سالم از منابع طبیعی

یافته‌ها نشان داد (جدول ۲) که پرورش طیور محلی منجر به معیشت پایدار می‌شود؛ درصد اشاره مقالات بررسی شده به نقش طیور محلی در تأمین هر یک از خروجی‌های معیشت پایدار به صورت؛ ۸۳/۳ درصد درآمد بیشتر، ۴۶/۶ درصد افزایش رفاه، ۲۰ درصد کاهش آسیب‌پذیری، ۷۳/۳ درصد بهبود امنیت غذایی و ۲۰ درصد استفاده پایدار و سالم از منابع طبیعی می‌باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

محیط روستایی و به تبع آن معیشت روستاییان به سبب وابستگی به محیط با تغییر شرایط محیطی تغییر می‌کند بنابراین تنوع‌سازی معیشت یکی از الزامات پایداری روستاها می‌باشد. کشاورزی فعالیت اصلی امرار معاش روستاییان می‌باشد که ارتباط تنگاتنگی با محیط و شرایط اقلیمی دارد. بخش دام یکی از بخش‌های کشاورزی است که به سبب تنوع معیشتی که ایجاد می‌کند نقش قابل توجهی در تأمین معیشت روستاییان دارد. پرورش طیور محلی یکی از بخش‌های دام است که به سبب نیاز کمتر به نیروی کار و سرمایه‌گذاری و نهاده‌های تولیدی یکی از بهترین گزینه‌ها برای تأمین معیشت فقرا است. مطالعات بسیاری از طرف سازمان‌های بین‌المللی به بررسی نقش طیور در معیشت خانوارهای روستایی و فقرا پرداخته‌اند. مطالعات مختلف نقش پرورش طیور محلی در تأمین معیشت و افزایش سرمایه‌های معیشتی در شرایط محیطی آسیبی مثل خشکسالی را مثمر دانسته‌اند. لذا با توجه به اینکه نزدیک به یک سوم جمعیت کشور ایران در روستاها زندگی می‌کنند و همچنین از نظر معیشتی در وضعیت مطلوبی نیستند پیشنهاد می‌شود که بهره‌مندی از تولید طیور محلی در بهبود معیشت روستاییان در دستور کار و برنامه‌ریزی ارگان‌های مختلف قرار گیرد. با توجه به اینکه پرورش طیور محلی به جهت اینکه به نیروی جسمانی کمتری نیاز دارد در توانمندسازی زنان و قشر آسیب‌پذیر (بیماران و معلولان) می‌تواند مورد توجه باشد. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق و نیز مزیت‌های پرورش طیور محلی در بهبود معیشت خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی پیشنهاد

می‌شود که راهکارهای بومی و متناسب محیط فعلی بهره‌برداران روستایی توسط سازمان‌های مرتبط با توسعه و معیشت روستایی شناسایی و نسبت به بهبود بهره‌وری فعلی این واحدها اقدام شود. بدیهی است که هرگونه برنامه‌ریزی و مداخله باید بدون تغییر دادن ماهیت این روش تولیدی و متناسب با شرایط محیطی و بومی این واحدهای تولیدی صورت گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که با توجه به نقش پرورش طیور محلی در معیشت خانوارهای فقیر روستایی حمایت‌های اقتصادی و اعتباری متناسب از این خانوارها جهت توسعه این واحدها و بهره‌ور کردن آن صورت گیرد. در پایان پیشنهاد می‌شود که مطالعه اقتصادی جامعی در خصوص سهم دقیق این واحدهای تولیدی در درآمدزایی خانوارها و نیز بهره‌وری اقتصادی این واحدها صورت گیرد.

منابع

- خداداد کاشی، ف. و سلیمان نژاد، ز. (۱۳۹۱). برآورد خط فقر و بررسی تغییرات آن در مناطق روستایی استان اصفهان. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۷، صص ۹۱-۱۱۴.
- علی بیگی، ا. و موسوی مطلوب، س.س. (۱۳۹۱). نقش توسعه بخش کشاورزی در کاهش فقر و معیشت پایدار روستاییان. مدیریت سرمایه و استعدادهای کشاورزی در پرتو صنعت و تجارت در استان زنجان، زنجان، دانشگاه زنجان، قابل دستیابی از http://www.civilica.com/Paper-ACPMILICZP۰۱-ACPMILICZP۰۱_۰۵۱.html
- کریمی دهکردی، ا. و انصاری، ا. (۱۳۹۱). تأثیر طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی در شهرستان زنجان. فن‌آوری‌های نوین کشاورزی (ویژه ترویج و آموزش کشاورزی)، شماره ۵، صص ۱۰۷-۱۳۶.
- Abiodun Elijah, O. and Adedapo, A. (۲۰۰۶). The Effect of Climate on Poultry Productivity in Ilorin Kwara State, Nigeria. *International Journal of Poultry Science*, ۵ (۱۱), pp ۱۰۶۱-۱۰۶۸.
- Ahuja, V., Dhawan, M., Punjabi, M. and Maarse, L. (۲۰۰۸). Poultry Based Livelihoods of the Rural Poor: Case of Kuroiler in West Bengal. *South Asia Pro Poor Livestock Policy Programme, initiative of NDDB and FAO: Document*, ۱۲.
- Alderson, M. and Jordaan, J. W. (۲۰۰۷). Scale, Skill, and Sustainable Livelihoods- Participatory Approaches to Improving Poultry Production in Peri-urban Communities: Evidence from South Africa. *Outlook on Agriculture*, ۳۸(۱), ۸۳-۸۸.
- Biroli, E., Asare, M., Ayele, G., Ndirangu, L. and Okpoukpara, et al. (۲۰۱۰). Investigating the Role of Poultry in Livelihoods and the Impact of Avian Flu on Livelihoods Outcomes in Africa Evidence from Ethiopia, Ghana, Kenya, and Nigeria. IFPRI
- Conan, A., Luce Goutard, F. San, S. & Vong, S. (۲۰۱۲). Biosecurity Measures for Backyard Poultry in Developing Countries: A Systematic Review. Retrieved from <http://www.biomedcentral.com/۱۷۴۶۰۶۱۴۸/۸/۲۴۰>
- Dadheech, T. and Vyas, R. (۲۰۱۴). Contribution of Poultry in Poverty Eradication and Promotion of Gender Equality in case of South Asia. *Global Journal of Multidisciplinary*, ۳ (۷), pp ۱-۱۰.
- Deka, R. J., Zakir, A. M. M. and Kayastha, R. B. (۲۰۱۴). Improvement of Rural Tivelihood Through Rearing of Chara-Chemballi Ducks in Assam. *World's Poultry Science Journal*, ۷۰(۲), ۳۹۷-۴۰۴.
- Dolberg, F. (۲۰۰۷). Poultry Production for Livelihood Improvement and Aoverty Alleviation, In Poultry in the ۲۱st Century: Avian Influenza and Beyond. *Proceedings of the International Poultry Conference, held* (pp. ۵-۷).
- El Hadji Fallou G. (۲۰۰۰). Women and family poultry production in rural Africa, *Development in Practice*, ۱۰(۱), ۹۸-۱۰۲.
- FAO. (۲۰۰۶). The Role of Poultry in Peoples Livelihoods in Uganda, Prepared by Andrew Ellias State, Patrick B. Birungi and Noline de Haan. AHBL - Promoting strategies for prevention and control of HPAI. Rome.
- FAO. ۲۰۱۴. Food and nutrition in numbers ۲۰۱۴. Available; <http://www.fao.org/۳/a-i۴۱۷۰e.pdf>
- Harilal, R. (۲۰۱۳). Livehood security of rural households through backyard poultry (BYP) rearing in Andra Pradesh. *Research Directions*, ۱(۴), ۱-۵.
- Harilal, R. (۲۰۱۳). Socio Economic Status Of Backyard Poultry Growers In Andhra Pradesh. *Indian Streams Research Journal*, ۳(۷), ۱-۵.
- Islam, M. N., Islam, S. M., Salam, A. M., Tapu, A. I., Khan, M. S. I. and Begum, M. R. (۲۰۱۴). Family Poultry for Poverty Alleviation and Gender Equality Promotion in Coastal Bangladesh: A Food and Nutritional Security Study. *Journal of Agricultural Science*, ۱۶(۶), ۳۰-۳۴.
- Justus, O., Owuor, G. and Omedo Bebe, B. (۲۰۱۳). Management Practices and Challenges in Smallholder Indigenous Chicken Production in Western Kenya. *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics*, ۱۱۴(۱), ۵۱-۵۸.
- Kingori, A. M., Wachira, A. M. and Tuitoek, J. K. (۲۰۱۰). Indigenous Chicken Production in Kenya: A Review. *International Journal of Poultry Science*, ۹(۴), ۳۰۹-۳۱۶.
- Kryger, K.N., Thomsen, K., Whyte, M. and Dissing, M. (۲۰۱۰). Smallholder Poultry Production: Livelihoods, Food Security and Sociocultural Significance. *Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO*.

- Mack, S., Hoffman, D. and Otte, J. (۲۰۰۴). The Contribution of Poultry to Rural Development. *World's Poultry Science Journal*, (۶۱), ۷-۱۴.
- Malik, Huwaida E.E., Elamin, Khalid M. and A. Hind, E.(۲۰۱۲). The Role of Rural Women in Improving Households Nutritional Status and Food Security through Traditional Production System in Sudan. *World's Veterinary Journal*, ۲(۴), ۴۳-۴۸.
- Meena, K. C., Singh, B. and Shivhare, M. K. (۲۰۱۳). Nutritional and Livelihood Security through Backyard Poultry for small and landless labours. *Current Opinion in Agriculture*, ۱.
- Nath B.G., Toppo S., Chandra R. and Chatlod L.R., Mohanty A.K. (۲۰۱۲). Level of Adoption and Constraints of Scientific Backyard Poultry Rearing Practices in Rural Tribal Areas of Sikkim, India. *Online Journal Animal Feed Research*, ۲(۲), ۱۳۳-۱۳۸.
- Ndirangu, L., Birol, E., Roy, D. and Yakhshilikov, Y. (۲۰۱۰). The Role of Poultry in Kenyan Livelihoods and the Exante Impact assessment of HPAI on livelihood outcomes. *DFID Pro-poor HPAI Risk Reduction Strategies Project Africa/Indonesia Region Report No. X*.
- Otte, J. (۲۰۰۶). The Hen Which Lays the Golden Eggs: Why Backyard Poultry Are so Popular. *PPLPI Feature*, www.fao.org/ag/pplpi.html.
- Pica-Ciamarra, U. and Otte, J. (۲۰۱۰). Poultry, Food Security and Poverty in India: Looking Beyond the Farm-Gate. *World's Poultry Science Journal*, ۶۶(۰۲), ۳۰۹-۳۲۰.
- Rahman, S.M.R.(۲۰۱۲). Document of good practices (GP) for family poultry development in SWAZILAND. *International Network for Family Poultry Development Réseau International Pour le Développement de l'Aviculture Familiale Red Internacional Para El Desarrollo de la Avicultura Familiar*. January ۲۰۱۲. Retrieved from <http://www.fao.org/ag/againfo/themes/en/poultry/home.html>.
- Ramdas, S.R. (۲۰۰۹). Reclaiming Endangered Livelihoods: Untold Stories of Indigenous Women and Backyard Poultry. *World's Poultry Science Journal*, ۶۵(۰۲), ۲۴۱-۲۵۰.
- Sharma, R.K.(۲۰۰۷). Role and Relevance of Rural Family Poultry in Developing Countries With Special Reference to India. *Family Poultry*, ۱۷(۱&۲), ۳۵-۴۰.
- Sonaiya, EB. (۲۰۰۷). Family Poultry, Food Security and the Impact of HPAI. *World's Poultry Science Journal*, (۶۳), ۱۳۲-۱۳۸.
- Suleque, M.A. and Dhawan, M. (۲۰۰۹). "Sustainable Livelihoods for the Rural Poor through Small Scale Poultry Rearing. *SA PPLPP* (۲۰۰۹), *Good Practice Note*, Code: BDGP۰۲, Delhi, India.
- Tufal, M., Sajjad, M., Zulfiqar, M., Sohail, S.M. and Ahmad, I. (۲۰۱۲). Economic of Backyard Poultry in Tehsil Matta, District Swat. *Sarhad Journal Agricultur*, ۲۸(۳), ۴۸۵-۴۹۲.
- Zaman, G., Goswami, R.N., Aziz, A., Nahardeka, N., Roy, T.C. and Mahanta, J.D.(۲۰۰۵). Farming System of Nageswari Ducks in North-Eastern India (assam). *World's Poultry Science Journal*, ۶۱(December ۲۰۰۵), ۶۸۷-۶۹۳.